

19.11.2019

«Немає окремо проблеми науки – є проблема економіки». Інтерв'ю академіка Володимира Семиноженка телеканалу «Прямий»

Про те, навіщо Українській державі необхідно розвивати науку, в ефірі програми «Вересень+1» телеканалу «Прямий» розповів голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України, генеральний директор Науково-технологічного комплексу (НТК) «Інститут монокристалів» («ІМК») НАН України, член Президії НАН України академік Володимир Семиноженко ([Національна академія наук України](#)).

«За масштабами державної підтримки (якщо її можна так назвати) науки Україну не порівняти з жодною країною вже не тільки Європи, а й із деякими країнами Африки. Багато напрямів досліджень скорочуються, як шагренева шкіра, – констатує гість телепередачі. – Хоча подекуди ще залишаються своєрідні наукові оази – дослідницькі осередки, за реальними справами яких Україну знають у світі і які забезпечують нашій державі першість на міжнародному рівні.

Наведу свій улюблений приклад: проведений у CERN (Швейцарія), на Великому адронному колайдері, найгучніший експеримент ХХ століття, завдяки якому було відкрито так звану «частинку Бога» – бозон Гігса, – був би неможливий без матеріалів, створених ученими НТК «ІМК» НАН України. Матеріали та прилади українського походження CERN демонструє на виставці найвидатніших технічних складових, які залучалися для виконання експериментів у цій міжнародній організації.

Науково-технологічний комплекс, яким я керую (а це понад тисяча працівників), щороку експортує 12-14 тон унікальних матеріалів до найбільш високорозвинених країн – США, Японії, Німеччини, Ізраїлю, Франції, Китаю та інших.

Тривають наші спільні дослідження з однією відомою фармацевтичною компанією. Наразі це комерційна таємниця, проте можу сказати, що наші науковці створили нанопрепарат для лікування дуже складного захворювання, ліків від якого досі не існувало. Його успішність уже підтверджено випробуваннями в Австрії.

Та Академія робить суттєвий внесок не тільки у національну економіку. Так, ми не зможемо побудувати успішну Україну, не знаючи своєї історії, не розвиваючи мовознавчі й інші соціогуманітарні дослідження.

Загалом, немає окремо проблеми науки – є проблема економіки та цілі, яку переслідує держава. Якщо ми будемо сучасну країну з розвинутою економікою, котра забезпечує достатній рівень добробуту, тоді наука потрібна. За структурою експорту Україна поки що сировинна країна, але ж ціни на сировину залежать не від конкретного експортера, а від кон'юнктури на світових фондових ринках. А от, скажімо, для смартфонів, нових матеріалів чи медичних препаратів фондових ринків не існує – ціна на ці товари залежить від виробника і складається, в тому числі, з доданої вартості, створеної інтелектуальною власністю. Завдяки цьому країна може збагачуватися.

Україна – велика країна. І я б не применшував її претензій на досягнення високих цілей. Не варто притлумлювати свої амбіції щодо науково-технологічного розвитку, бо без нього ми не матимемо того майбутнього, якого для себе прагнемо. Важливо пам'ятати: щоб знищити науковий напрям – достатньо просто його не фінансувати, а от на те, щоб створити «з нуля», знадобляться не роки, а не одне десятиліття і мільярди доларів. Цивілізовані країни це розуміють і не шкодують грошей на науку. Адже, скажімо, серед тисячі дослідницьких проєктів знайдеться бодай один, прибуток від якого покриє всі витрати. Практичне втілення нових ідей там усіяко заохочується: комерційним компаніям, які беруться за цю справу, надають податкові пільги і кредити на комфортних для підприємця (особливо якщо це початківець) умовах; реінвестовані у бізнес кошти відраховуються з суми податку на прибуток; діє безліч державних і приватних венчурних фондів, які підтримують інноваційний бізнес. Таким чином зростає економіка.

В Україні ж це доволі ризиковане заняття. У нас будь-який розвиток обкладається податками. Державне фінансування науки – жалюгідне. Чимало вітчизняних наукових інституцій виживають, як і наш НТК, виключно за рахунок міжнародної співпраці і продажу своїх розробок за кордон. Навіть за ввезення унікального наукового обладнання, якого в Україні немає, потрібно заплатити податок на додану вартість. Тобто сьогодні стимули для розвитку як науки, так і економіки у нашій державі відсутні. Але їх можна створити. Національна академія наук – наш останній бастион, в якому зосереджено чи не 90 % усього вітчизняного наукового потенціалу, і її потрібно захищати.

Загалом, ставлення нашої держави до науки з кожним роком тільки погіршується (для порівняння: у кінці 1990-х років на фінансування науки спрямовувалося за купівельною спроможністю вчетверо більше коштів, ніж тепер), що абсолютно суперечить сучасним світовим тенденціям. Кількість учених на тисячу населення в Україні вже у 5-7 разів менша, ніж у значно меншій за територією Фінляндії. До провідних зарубіжних дослідницьких центрів масово виїжджають молоді вчені – передусім математики, фізики, хіміки, біологи, матеріалознавці, фах яких користується найбільшим попитом за кордоном. Спостерігається і внутрішня міграція: чимало молодих учених і науковим ступенем отримують меншу зарплатню, ніж офіціант у ресторані, тож часто змінюють сферу зайнятості, і тоді для науки вони втрачені, і, виходить, усі зусилля, докладені для непростого здобуття високої кваліфікації, змарновано. Щоб заохотити цих людей залишитись – і в науці, і на Батьківщині, – потрібно платити їм принаймні половину від того, на що вони можуть розраховувати в інших сферах інших країн (тобто близько \$ 1 тис.), а також створити для них належні умови роботи. Нагадаю, що Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, а отже, зобов'язана дотримуватись європейських директив і так званих Лісабонських критеріїв, за якими фінансування науково-технічної сфери має становити близько 3 % ВВП.

Підтримка науки – завдання не тільки держави, це суспільне завдання. Велика двадцятка (G20) визначила стратегію розвитку світу, за якою

головним фундаментом і стартовим майданчиком для якісного розвитку мають стати інновації, технології, цифровізація економіки (складові цього процесу – штучний інтелект, роботизація, індустрія 4.0). Якщо ми не хочемо перетворитися на чорну діру посеред Європи – без науки не зможемо прогресувати. Усвідомлення цього довго приходиться до нашої влади, але все ж має прийти. Кожна наступна криза змушує нас замислюватися».

Більше дізнавайтесь з інтерв'ю: <https://youtu.be/dD3TcW9dfg>.

[Читайте також: Академік Володимир Семиноженко: «Сьогодні головне завдання України – кардинальна зміна ставлення влади до науки»](#)